

על חבל דק

אסף אבוטבול | הדס אמסטר | ענבל מארי כהן | מורן קליגר
פלג דיזון וליאור שור

אוצרת: כרמית בלומנזון

הפתיחה: 6/11/2015

קולות התקהלות ילדים, צעקות ודיבורים רמים, הצטופפות, דחיפות קלות ולפתע נשמעת קריאה: "על החיים ועל המוות!". ילד אמיץ קופץ מגובה הסלע לעבר הנחל הזורם מתחת. הקריאה הזו מגייסת את אומץ ליבו מכל קצווי פנימיותו לרגע אחד קצר והנה הוא מצליח! הרעד ברגליים, הפחד המשתק, הזיעה הקרה- על כולם הוא יכול! רגע של התגברות על פחדים עמוקים, והוא עולה כגיבור מן המים וחיוך רחב פרוש על פניו. מי לא זוכר רגע דומה לזה ממחוזות ילדותו? רגע של התגברות על הפחד העמוק ביותר, פחד המוות האוניברסאלי.

פנים רבות לפחד: פחד מחושך, פחד מהלא טבעי (שדים, מכשפות), פחד מחיות רעות, פחד מכוחות טבע לא נשלטים (רעידת אדמה, ברקים ורעמים, שיטפון), פחד מהלא מוכר והלא ידוע, פחד מאלימות ומרוע. הפחד ממלא תפקיד חשוב ומסייע להיזהר ממצבים מסוכנים על ידי ההשפעות הפיזיולוגיות של הפרשת אדרנלין והגברת קצב דפיקות הלב, המגבירות את קצב הזרמת הדם לאיברים החיוניים בגוף ומאפשרים לאדם להידרך או לרוץ ולברוח.

"אומץ" הוא הנכונות לפעולה החלטית במצבים מעוררי חרדה, בלי לפחד מכישלון, לעתים תוך סיכון עצמי. הגדרתו משתנה בין תרבויות שונות ובין אנשים שונים. יש המגדירים אומץ כהיעדר פחד במצב שבו בדרך כלל מתעוררת תחושת פחד. אחרים טוענים כי אומץ בא לידי ביטוי דווקא אצל אלה החשים פחד ומצליחים להתגבר עליו. בספרו "האתיקה הניקומאכית", מתאר אריסטו עודף אומץ כיוצר פזיזות ואילו היעדר אומץ מניב פחדנות. הוא קורא לבחירה בדרך האמצע אשר תוביל לחיים בריאים ומאוזנים. הדת מקדישה לאומץ מקום מרכזי. ביהדות ניתן ערך רב ל"קידוש השם", בנצרות אומץ הוא בין ארבע הסגולות המרכזיות שניתנו לבני האדם על ידי רוח הקודש. הטיפול הפסיכולוגי המוצלח ביותר הוא זה המעמת את האדם עם חרדותיו, תפקיד ששנים ארוכות לפני זמנו של פרויד מילאו אגדות העם בתרבויות השונות (כיפה אדומה, זהבה ושלושת הדובים, עמי ותמי ועוד). הן עזרו לילד להתמודד עם ערכים חברתיים של צדק, נאמנות, גבורה, אומץ ואהבה, להתמודד עם פחדיו ולהכיר בחולשתו וביכולתו גם יחד כך שייצא בסופו של תהליך בוטח בכוחותיו.

האמנים המציגים בתערוכה פוסעים בזהירות על חבל דק כאותו לוליין מעל תהום המציאות, ברגישות רבה ובאומץ, ומסתכלים לפחד בעיניים.

נידמה כי עבודותיה של **מורן קליגר** מבטלות את החיץ שבין האדם והחיה, בין המבוית לבין הפראי, בין הצפוי והמעורר ביטחון לבין התשוקה למרחבי חופש אין סופי ובלתי צפוי. החומרים מהם עשויות אגדות ומיתוסים מזינים את עבודותיה ושזורים בהן. הזאבים שמציירת קליגר הם אנושיים וחיתיים גם יחד. מצד אחד אלו חיות טרף, מצד שני הן חיות בלהקות ונאמנות ללהקה ולתא המשפחתי שלהן. התכונה האימהית של גידול גוריהם התלויים בהם לחלוטין תרמה להיווצרות המיתוס של הזאבה של רומא אשר גידלה את התאומים, וכן לאגדה על הזאבים שגידלו את מוגלי בספר הג'ונגל. **בעקבות זיכרון 2011**, מוצגת דמות רצה ונעלמת בסבך היער המאיים. תחושת הסכנה, האימה וחוסר האונים מחלחלת לצופה. מתגבר המתח שבין הידוע והצפוי לבין המטושטש והבלתי צפוי, בין מציאות להזיה. **יער בשחור לבן 2013** הוא סדרה של שתי עבודות על נייר לבן צבוע ועליהן חריטה עמוקה של "שבילי קיום". האמנית משוטטת בין שבילי הנייר בחיפוש מתמשך. זהו איננו מקום ממשי אלא נוף תודעתית אשר מצד אחד הוא דחוס וגדוש ומצד שני ריק וחלול.

גיבורי ציוריו של **אסף אבוטבול** מייצגים מצבים לא טבעיים ומשתתפים בסצנות הרחק מאזורי הנוחות הטבעיים של האדם. במנותק מהקשרים של זמן ומקום ספציפיים, מוצגות הדמויות "על הקצה". המשותף לכולן היא התחושה שהן נוטלות חלק בסצנות ואירועים מסוכנים, על גבול הסכנה וחוסר האזון, ללא התחשבות בהשלכות עתידיות. הדמות הפוסעת מול קרונות רכבל במרומים, על חבל דק, בניסיון לאזן את עצמה על קצה גבול האזון ושינוי המשקל, ולפתע מבחין הצופה שחלק מרגלה חסר, והחרדה גואה. הדמות הנשית היושבת ובוהה על קצה המקפצה, בגובה אין סופי ללא כל נקודת השוואה לקרקע, וקו דק מרחף מעליה כחבל הצלה שנשלח לחלל האוויר בתקווה שמישהו יבחין, יתפוס בו ויצילה. הדמות הרוכנת מעל איל קטן ומכמיר לב בניסיון ללטפן, ועל גבו משא כבד ומכביד עד מאוד של קופסא לא ברורה ומעיקה. הדמות הגברית האניגמטית בחליפה ועניבה תלויה מרחפת באופן מעורר אימים על מאוורר התקרה. הדמות היושבת בחדר תמים למראה ובו שידה ומנורת לילה והיא מתבוננת במראה ובה השתקפות פניה המכוסים כובע גרב דרכו מציצה עין אחת בלבד, כמתכוננת לביצוע פשע מצמרר.

ענבל מארי כהן מביטה במבט חומל ומלא אמפטיה על ציפורי דרור שמתו, גופן מרוקן אנרגיה וחיות. הן חסרות אונים, שוכבות במרחב לא מזוהה ועדיין יפהפיות ברגליהן העדינות הורודות, במקורן השברירי ובנוצותיהן התכולות-אפורות-חומות. לא ברורה סיבת המוות והיא איננה חשובה. ייצוג המוות הוא הנושא, מִמָּנְטוֹ מורי¹ אשר בא לביטוי ביצירות אמנות רבות בעיקר מאז הולדת הנצרות ועד ימינו, ובא להזכיר את היותנו ברי חלוף. שעון, גולגולת, שלד, נר דולק, פרי מרקב, פרח נובל-מהווים תזכורת לאפסיות החיים האנושיים ולהיותנו ברי חלוף. בציורי הטבע הדומם (ואניטס) בוחרת מארי כהן בקפידה את האובייקטים טעוני המשמעויות אשר היא מציגה. הגולגולת עם ייצוג המוות כחלק בלתי נפרד מהחיים, המפתח המסמל דרך חדשה, קופסת בדיקות ההיריון מתייחסת לדרך חדשה ובלתי מוכרת, דרך מפתח ומושכת אך גם מאיימת ולא נודעת. בציור השני ייצוגי ילדות תמימה ונאיבית (בובה ורדרדה, שלגיה, כפית מוזהבת) לצד פרט מגולגולת מאיימת, פעורת שיניים, המשרתת דחייה וכיעור.

בשני סרטי וידיאו מתמודדת **הדס אמסטר** עם זרמים תת קרקעיים של פחד, בין אם הוא תוצאה של הזרה, ניכור או הפתעה. הערעור של המובן מאליו, החיפוש של מצב הביניים בין הקיים לבין הבדוי והמומצא, מהווה משקל חשוב בעבודות. ריבוי המרכיבים הסיפוריים והחומריים לצד המעברים שבין הפנטסטי והמדומיין למציאות, מופיעים בשני הסרטים. **Almost Home**, 2015 מתרחש בבית מלון מעוצב למשעי, ליד גן החיות של ברלין. הטוויסט בו החיה צופה על גן החיות (סביבה מלאכותית של בע"ח) מתוך המלון (סביבה מלאכותית של אנשים), יוצר הזרה והומור. **Let's Spend the Night Together**, 2015 עשוי בטכניקת סטופ-מושן של דמויות מפלסטלינה, ומתאר יחסים קרובים ואינטימיים בין גבר לבין נחשת חנק (בואה). כבסרט מתח בנוי היטב כך גם פה, הגבר אינו יודע פרט חשוב שהצופה כן יודע: נחשי חנק בולעים את טרפם רק כאשר מידת גופם גדולה משלו. כך נוצר מתח ההולך ומצטבר סביב דמותה של הנחשה הגדלה לאט לאט ככל שהסרט מתקדם. הגבר, תמים וחסר ידע מוצג מול הנקבה (המזכירה את חוה, לאחר שטעמה מהתפוח) בעלת הידע, הכוח והשליטה.

ליאור שור ופולג דיסון מתייחסים בעבודתם לספרייה בבית מיכל ודרכה לסיפורי אימה ומתח לנוער, אשר התפרסמו בשנות ה-80 בסדרת ספרים בשם: "הסיפורים המדהימים ביותר בעולם". עבודתם מתמודדת עם השאלה: מדוע אנשים נהנים מסיפורי וסרטי אימה? ז'אנר סיפורי האימה מגלה מזיגה בין זוועה והומור. לסיפורים אלו מכנה משותף של רמה נמוכה מבחינה ספרותית וסיפורית, המוזילה עד כדי הגחכה את מושג האומץ והאימה. כאשר מגיעה התובנה שהסיפורים מזויפים ואין בהם דבר מציאותי, מתאפשר לצופה/לקורא לא להיות מאוים מהזוועה, אלא לגחך עימה ולצחוק על הזיוף ועל הגרוטסקיות חסרת התחכום המשתלטת על ידי ההקצנה הגדולה של הסיטואציה-ועיקורה. זוהי

¹ memento mori מלטינית: זכור שתמות

עבודת "נונסנס" ביסודה, המדברת בשפה תקינה ומובנת דברים חסרי משמעות, מלאי סתירות
ומזרויות.